

DE GEBOORTEPLAATS VAN KEIZER KAREL

door Romano Tondat

Onder de titel *Grote Kanonnen en Kleine Karels: city-marketing, gemeenteraadsverkiezingen en geschiedenis* liet dr. René Vermeir in deel LIV van dit tijdschrift een bijdrage verschijnen, waarin hij in punt 1. *Oudenaarde en Eeklo versus Gent* duidelijk de lachers op zijn kant probeert te krijgen. Als afsluiter van een herdenkingsjaar waarin nogal wat kommer en kwel over 's Keizers gewelddadige onderdrukking van de mensenrechten, de vrijheid van godsdienst, of het particularisme van zijn Gentse onderdanen de bovenhand voerden, is dit op zich een prijzenswaardige doelstelling. Met de voorstelling van het initiatief van Eeklo als een "PR-stunt van een klein provincienest in de schaduw van het grote Gent" en "een kwakkel ontsproten aan de fantasie van een nijvere Eeklonaar" is de toon gezet: wat een dankbaar mikpunt van spot voor de auteur. Zijn studenten op de Gentse Blandijnberg, aan wie hij het verhaal met gretigheid opdiste, heeft dr. Vermeir allicht smakelijk aan het lachen weten te brengen.

De ondergetekende hoeft hier niet de verdediging op zich te nemen van het stadsbestuur van Eeklo, maar heeft als inwoner van Eeklo alleszins niets gemerkt van een stad die rond Keizer Karel "maandenlang in beweging" zou zijn gebracht, noch van "menige drankgelegenheid" die met het oog op te verwachten toeristenstromen in een "stemmig 16^e-eeuws kleedje" zou zijn gestoken. Het Karel-tje de Keizer-beeld op de Grote Markt en de opvoering van het gelijknamige blijspel van de hand van Laurens De Keyzer zijn dan weer van die leuke en vooral relativerende knipogen naar historische bombast.

Kern van het betoog van dr. Vermeir is evenwel het axioma dat Gent nu reeds vijfhonderd jaar lang doorgaat als geboorteplaats van Karel V, en dat de keizer bijgevolg onmogelijk in Eeklo kan geboren zijn. Al is er hiervoor nooit enig klinkklaar archiefbewijs teruggevonden, alle bronnen die ook maar enigszins op het tegendeel zouden kunnen wijzen zijn, zo niet vervalst, volgens hem dan toch enkel en alleen te wijten aan fouten van een onoplettende tijdgenoot-kopiist uit Eeklo. Discussie gesloten.

Vermits er na punt 1 van het artikel van René Vermeir geen punt 2 meer te bespeuren valt, vul ik dan maar zelf dit punt 2 in om de discussie volop te heropenen.

We moeten dus terug naar de bronnen, in het bijzonder de stadsrekening van Eeklo over de periode 18 februari 1500 (n.s.) - 30 maart 1501 (n.s.), het exemplaar bestemd voor de Rekenkamer van Rijsel en nu bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel (nr.34.430). Er mag nog eens herhaald worden dat daarin staat opgetekend dat op 20 februari 1500, "toen onze geduchte vrouwe

ROMANO TONDAT

bevallen was”, aan twee notabele Eeklonars kunnen wijn werden aangeboden ter waarde van 2 p. 8 sch. parisisch omdat ze zo schoon “gevierd” hadden. De speellieden van ‘t *Zweert* mochten gezamenlijk eveneens twee kannen wijn nuttigen. Twee dagen later, op 22 februari 1500, zijn er nog veel aanzienlijker uitgaven gedaan. Allereerst voor een vreugdevuur op de Grote Markt, met alweer de uitdrukkelijke vermelding: “toen onze geduchte vrouwe bevallen was”. Er werden 1300 bussels hout aangekocht voor een bedrag van 6 p. 16 sch. par. Willem Stevins, die het hout naar de markt bracht, de arbeiders die de houtstapel schikten en Gheert Moorthamer die er middenin een vuurboom plaatste, kregen samen 44 sch. par., dit is, gerekend naar het gemiddelde dagloon van een ongeschoolde arbeider uit die tijd, samen zeven à acht volle daglonen. Het ging hier dus allerminst om een klein stapeltje, wel een flinke hoeveelheid brandstof voor een groot vuur. En er waren nog meer attracties op 22 februari. De klokken werden geluid door een vijftal mannen, speellieden gaven een muziekvoorstelling, er werden kaarsen en toortsen ontstoken in de schepenkamer en buiten op de toren, in de schepenkamer zelf was er een copieus banket voor baljuw, schout, burgemeester, schepenen en talrijke notabelen en ingezetenen, die zich allemaal waren “verblydende dat onse voornoemde gheduchte vrouwe *gheleghen was*”. En voor het gewone volk op de straat strooide de burgemeester kleingeld uit ter waarde van 3 p. par., “uit blijdschap om, en als gedachtenis aan de geboorte van onze jonge prins”. Er was hier bijgevolg allerminst sprake van zomaar een leuk “bal van de burgemeester”. Een vreugdevuur aansteken en kleingeld uitstrooien gebeurde slechts in heel uitzonderlijke omstandigheden. De laatste keer dat zoiets in Eeklo was geschied was in 1478, ter gelegenheid van de geboorte van Filips de Schone, de vader van Keizer Karel !

Nog steeds op 22 februari 1500 was Jacob de Ketelboetere, ontvanger-generaal van Vlaanderen, in Eeklo en ook hij kreeg een welkom aangeboden dat beantwoordde aan zijn hoge status. Zijn bezoek valt allicht niet toevallig samen met het verblijf van het vorstenpaar, maar had ook verband met bepaalde onderhandelingen met het stadsbestuur.

Er zijn in de periode 18 februari 1500 - 30 maart 1501 nog een aantal andere uitgaven opgesomd, waarvan er enkele jammer genoeg niet precies gedateerd worden. Tien of twaalf personen die in naam van de stad de wacht moesten houden bij Filips en Johanna (“*onsen gheduchten heere ende mevrouwe zyne ghezelnede*”) en hun gevolg tijdens hun verblijf te Eeklo kregen een vergoeding. Er waren tijdens dit vorstelijk bezoek alleszins twee bijeenkomsten met burgemeester, schepenen en notabelen, waarop de wijn werd gepresenteerd. Het valt op dat van de in totaal 46 geregistreerde uitgavenposten voor gepresenteerde wijnen tijdens het genoemde rekeningjaar dit de enige aanbieding van presentwijnen is die niet gedateerd is (of is de datum hier opzettelijk weggelaten?). Elders in dezelfde rekening worden presentwijnen ter gelegenheid van een vorstelijk verblijf te Eeklo, op doortocht naar Brugge, wél nauwkeu-

DE GEBOORTEPLAATS VAN KEIZER KAREL

rig gedateerd, namelijk op 3 en 4 maart 1501, maar nu hadden de ouders de kleine prins Karel en diens zusje Eleonora bij zich. Het is dan toch al te simpel om gemakkelijks halve maar aan te nemen dat de niet gedateerde uitgaven eveneens betrekking moeten hebben gehad op het bezoek van begin maart 1501, en niet op februari 1500.

Vatten we nog eens samen. Er zijn in de aangelegenheid die ons hier interesseert twee data die duidelijk en wel uitgeschreven zijn: 20 februari 1500 en 22 februari 1500, waarbij de vele andere uitgaven van deze beide dagen een verbinding maken met de vorige post of vergezeld zijn van de vermelding "ten zelve[n] daghe", "upden zelve[n] avent".

Dr. Vermeir wuift deze dateringen weg door te stellen: de kopiist van Eeklo heeft slecht gelezen of fouten gemaakt bij het overschrijven, want de bewaard gebleven rekening is tenslotte maar "een kopie van een kopie". Is dat wel zo?¹ In Eeklo, zo blijkt, werd het uitschrijven van de stadsrekening niet zo maar aan een klerk overgelaten. Het is specifiek onder de post *Costen van pencionarissen* dat wij op fol. 30 lezen dat stadsontvanger Herman de Corte vergoedingen ontvangt voor:

- *Item den voornoemden voor jnt ende papier, xl sch.*
- *Item den voorseiden van deser rekeninghe te makene en te scrivene in twee exemplaren, iii p.*

Van die twee exemplaren was er één bestemd voor de stad en één voor de Rekenkamer van Rijsel². Voor jaren waarvan beide bewaard zijn kunnen we vaststellen dat het exemplaar voor de stad slordiger was, doorhalingen bevat, blijkbaar rap in orde was gebracht tegen de komst van de controlerende commissarissen, maar niet door deze commissarissen ondertekend werd. Het exemplaar bestemd voor de Rekenkamer daarentegen was verzorgd qua geschrift en overzichtelijkheid. Het werd wél ondertekend door de commissarissen, waardoor het geauthentiseerd werd als éniġ rechtsgeldig origineel. Voor het eindresultaat tekende niemand minder dan de pensionaris, de stads-

¹ De Eeklose stadsrekeningen werden niet in een 'register' ingeschreven. Bewijsstukken van uitgaven en inkomsten werden verzameld. Dit gebeurde onder verschillende items, ingeschreven per uitgave in een aantal rubrieken. Sommige uitgaven werden pas dagen, zelfs weken later ingediend, wat de chronologische weergave uiteraard niet ten goede kwam.

De stadsgriffier stelde zelf zijn schrift samen door bladzijden papier met reepjes gedroogde kattensnaren in te binden. Er konden steeds bladen toegevoegd of weggenomen worden. (medegedeeld door Johan Van Houcke, boekbinder en -restaurateur te Brugge) De stadsgriffier werd volgens de stadsrekeningen vergoed voor het leggeld, inkt, papier, maken en schrijven van de twee jaarlijkse rekeningen.

² Vanaf 1626, na de verkoop van de heerlijkheid Eeklo aan Jan van den Speeten, kwam er een derde exemplaar bij.

ROMANO TONDAT

jurist, verantwoordelijk. De rekening werd vervolgens minutieus gecontroleerd door de vorstelijke commissarissen. Konden de ene of de andere partij het zich veroorloven aan foutieve informatie betreffende een zo belangrijke gebeurtenis als het verblijf van het vorstenpaar en de geboorte van een prinskind achteloos voorbij te gaan?

Tenslotte moet gesteld worden dat wij tot op heden over verblijfplaats en tijdsgebruik van Filips en Johanna tussen 8 januari en 24 februari 1500 zo goed als niets weten. In de hofrekeningen van Johanna van Castilië is er een opmerkelijke lacune voor die periode, en ook het itinerarium van prins Karel, de later Karel V, begint slechts enige tijd na zijn geboorte. Op Dertienavond (5 januari 1500) was het echtpaar zeker in Gent en we weten verder dat Filips de Schone op 8 januari 1500 in deze stad nog een overeenkomst ondertekende. Op 24 februari 1500 kreeg schaliedekker Martin Bekaert een vergoeding omdat hij het heuglijke nieuws van de geboorte had gevierd op de toren van de Sint-Niklaaskerk te Gent. De hele tussenperiode van zes weken is een witte vlek, met uitzondering van de data? 20 en 22 februari 1500, die op Eeklo betrekking hebben. Zelfs van de Gentse stadswachters die voor hun diensten in de buurt van het Prinsenhof, waar Johanna verblijf hield, nog voor de maanden november-december 1499 uit de Gentse stadskas betaald werden, is er in januari en februari 1500 geen sprake meer. Overigens waren het twee niet nader genoemde personen die het nieuws van de geboorte naar het stadhuis van Gent brachten. Waarom waren het niet de stadswachters, als zij dan toch al het dichtst in de buurt van de geboorteplaats, het Prinsenhof, zouden zijn geweest?

Een bijkomende reden waarom het prinskind Karel niet te Eeklo mocht geboren worden, is dat Eeklo in het grondgebied van Frans Kroon-Vlaanderen lag. De oude rijksgrens liep onder meer over Ename. Gent lag wel op de uiterste grens van het Duitse rijk, maar toch nog binnen Frans Kroon-Vlaanderen. Filips de Schone gaf in 1495 nog leenhulde aan de Franse koning, zeker tegen de zin van zijn vader keizer Maximiliaan. Deze zorgde dat zijn zoon een huwelijk afsloot in 1496 met Johanna van Castilië. Maar de geboorte van zijn kleinzoon moest in een juridische vrije enclave gebeuren en daar kwam het Prinsenhof voor in aanmerking. Het was Keizer Karel zelf die in 1526 van de gevangengenomen Franse koning Frans I bij het Verdrag van Madrid diens afstand van leenrecht over Kroon-Vlaanderen bekwam, in 1529 nog eens bekrachtigd door de Damesvrede van Kamerijk. Dit bewijst meteen hoe gevoelig die kwestie de voorbije decennia lag bij de Habsburgers!³

³ Werd mij schriftelijk medegedeeld door Jacky Blancquaert, 26. 11. 2001 (bronvermelding: VAN ROMPAEY. Winkler Prins Geschiedenis der Nederlanden, deel I p. 290.).

DE GEBOORTEPLAATS VAN KEIZER KAREL

Het is de verdienste van dr. Johan Decavele de bijzondere betekenis van 24 februari in het schrikkeljaar 1500, “de dag die niet op de kalender voorkomt”, opnieuw in de discussie te hebben binnengebracht. Dat was, zoals ook René Vermeir opmerkt, tijdgenoten als Jean Molinet en Egidius Delphus niet ontgaan, maar naderhand in de historiografie blijkbaar weer in het vergeetboek geraakt. Het blijft toch wel zeer opmerkelijk dat juist deze uitzonderlijke sleuteldag de officiële geboortedatum werd (of in het belang van een hoger doel opzettelijk met een beetje rekken als dusdanig werd gefabriceerd) van een prinsenkind, voor wie men een al even uitzonderlijke toekomst zag weggelegd, daar waar er voor de rest schimmige vaagheid heerst inzake de echte chronologie. Uitzondering dan wel weer gemaakt voor 20 februari en 22 februari 1500, duidelijk geattesteerd in de stadsrekening van Eeklo. Een rekening die geen enkel onbevooroordeeld vorser zomaar als onbetrouwbaar kan wegwijsen. Gaat men aan de datering van twee zo uitzonderlijke gebeurtenissen, keurig geregistreerd in een zorgvuldig opgestelde stadsrekening twijfelen, dan moet men meteen alle opgegeven data in deze en andere stadsrekeningen van Eeklo in vraag gaan stellen. En bij uitbreiding de dateringen in alle geschreven historische bronnen. Maar dan wordt elk historisch onderzoek onmogelijk.

Is dit dan gepaard gegaan met een grote doofpot-operatie, een “16^e-eeuws complot waarin pakweg 3000 tijdgenoten betrokken waren”, zoals dr. Vermeir ironisch oppert? Laten we het ernstig houden: waarom zou men kunnen uitsluiten dat voor het goede doel van hoger hand bevel werd gegeven om de mondjes dicht te houden? Collectief vergeten op bevel (of verzwijgen) van allerlei, soms verschrikkelijke gebeurtenissen is in de loop van de geschiedenis wel vaker voorgekomen.

Mijn besluit is dat met de bijdrage van de heer Vermeir de discussie over geboorteplaats en -datum van Keizer Karel allerm minst gesloten is. Hij had als man van de wetenschap beter opgeroepen voor verder bronnenonderzoek. Ik doe het dan maar in zijn plaats, en stel voor in afwachting van nieuwe gegevens de conclusie open te laten. Met name zijn er voor de witte vlek van de periode tussen 8 januari en 24 februari 1500 tot op heden nog geen andere concrete data bekend dan die van Eeklo. Het is bijna ondenkbaar dat verblijfplaatsen en bezigheden van het vorstelijk echtpaar gedurende meer dan zes weken geen enkel schriftelijk spoor zouden hebben nagelaten. Ik acht het dan ook zeer waarschijnlijk dat verder onderzoek nog nieuwe chronologische gegevens kan/moet opleveren. Laat ze ons op dat ogenblik confronteren met het materiaal uit Eeklo, en pas dan samen onze eindconclusie trekken.

Het moet me tenslotte van het hart dat de laatdunkende toon van dr. Vermeir tegen mijn persoon en mijn werk een beroepshistoricus onwaardig is.